

ti ve ağabeyi Abdülbâkî'nin himayesinde büyüdü. Daha sonra Ezher Üniversitesi'ni bitirdi. 1892'de ağabeyi Abdülbâkî'nin ölümü üzerine Bekrî ailesinin üstlendiği Bekriyye tarikatı şeyhliğiyle meşâyihu't-turukî's-süfiyye şeyhliği ve nakîbüleşraflık görevleri kendisine verildi. Ardından Meclisü şûra'l-kavânin ve el-Cem'iyetü'l-umûmiyye dâimî üyeliğine tayin edildi. Avrupa seyahati dönüşünde İstanbul'da görüştüğü Cemâleddîn-i Efgânî'nin fikir ve görüşlerine hayran kaldı. II. Abdülhamid'i ziyareti sırasında kendisine ilmî vezirlik rütbesi verildi. 1893'te ileri gelen arkadaşlarıyla Mecmau'l-lugati'l-Arabî'yî kürdü ve bu kurumun başkanlığına seçildi.

İngiliz genel valisi Lord Cromer yüzünden Hidiv Abbas Hilmi ile arası açıldığı için nakîbüleşraflıktan istifa etmek zorunda kaldı (1895). Ancak Osmanlı hükümetinin ve Mısır halkının desteğiyle Mısır'ı İngiliz idaresinden kurtarmak isteyen hidivin takip ettiği siyaset onları birbirine tekrar yaklaştırdı ve Ali Bîblâvî'den boşalan nakîbüleşraflığa yeniden getirildi (1903). Bu yakınlaşmadan sonra hidivin siyaseti üzerindeki tesirinin daha da arttığı söylenebilir. II. Abdülhamid'in takip ettiği İslâm birliği siyasetini benimseyen Bekrî, Gaspıralı İsmail'in teklifiyle 1907 sonlarında Kahire'de Bekriyye mâlikânesinde Milletlerarası Genel İslâm Kongresi'nin teşkili için yapılan toplantıya başkanlık etti ve bu faaliyet içinde aktif görevler yaptı.

Lord Cromer'in yerine İngiliz genel valiliğine tayin edilen Eldon Grost, Abbas Hilmi ile Bekrîler arasındaki münasebetlerin tekrar bozulmasına sebep olunca nakîbüleşraflıktan zorla istifa ettirildi (1911), bir yıl sonra da Beyrut'a sürgüne gönderildi. Hidivin adamları tarafından öldürüleceği vehmine kapıldığı için aklî dengesi bozuldu. On altı yıl Uşûriyye Akıl Hastahanesi'nde kaldı. 1928'de Kahire'ye döndü. 1932 Ağustosunda burada vefat etti.

Muhammed Tevfik Bekrî 1976'ya kadar Mısır'da yürürlükte kalan tarikatlarla ilgili kanunu düzenledi ve Bekriyye tarikatı şeyhinin meşâyihu't-turukî's-süfiyye şeyhi olması esasını getirdi. Aynı zamanda klasik Arap şiirinin temsilcisi kabul edilen Bekrî Abbâsiler devri şiirini Arap edebiyatının zirvesi olarak kabul etmiş, klasik edebiyatı yeniden canlandırma yolundaki gayretlerinde bu döneme ayrı bir önem vermiştir.

Muhammed
Tevfik
el-Bekrî

Eserleri. 1. el-Müstakbel li'l-İslâm (Kahire 1310). Eserde İslâm ülkelerinin sahip olduğu maddî imkânlar, bu ülkelerde kurulan kültür ve medeniyetler anlatılmakta, İslâmiyet'in dünyaya yayılma şansı ve bu yayımda tasavvufun rolü, müslümanların geri kalış sebepleri, Batı dillerini öğrenme, Batı'nın önemli eserlerini tercüme etme, okullar ve üniversiteler açma zarureti gibi konular işlenmektedir. **2. Erâcüz'l-'Arab** (Kahire 1313). Seçme *recez**lerden meydana getirdiği eserini yine kendisi şerhetmiştir. **3. Fuḥûlû'l-belâğa** (Kahire 1313). Abbâsiler devri şairlerinden sekiz şairin şiirlerinden seçmeler yaptığı bir antolojidir. Ebû'l-Alâ el-Maarri'ye ayırdığı bölüm eserin yarısını meydana getirmektedir. **4. et-Ta'lim ve'l-irşâd** (Kahire 1317). Kurulmasını teklif ettiği okullarda hangi programların uygulanması gerektiğine dair fikirlerini ihtiva etmektedir. **5. Beytû's-Şiddîk** (Kahire 1323). Hz. Ebû Bekir ailesinin ve soyunun hal tercümelerini ihtiva etmektedir. **6. Şahâricü'l-lü'lü'** (Kahire 1907). Harîrî'nin *el-Maḥmâtî*' tarzında kaleme aldığı kendisinin bir nevi divanı olan bu eser şiir ve nesirlerinden seçmeler ihtiva etmektedir. Eser Ahmed eş-Şinkîti ve Muhammed Lutfî el-Menfelûti tarafından şerhedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Serkis, *Mu'cem*, I, 581; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 81-82; Zirikî, *el-A'lam*, VI, 291; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 141; *el-Ḳamûsü'l-İslâmî*, I, 345; Mâhir Hasan Fehmi, *Muhammed Tefvik el-Bekrî*, Kahire 1967; Akkâd, *Mecmû'atü a'lamî's-şî'r*, Beyrut 1970, s. 265-282; F. de Jong, *Turuq and Turuq-linked*, Leiden 1978, s. 125-180; a.mlf., "al-Bakrî", *El² Suppl.* (Fr.), s. 122-123.

İRFAN GÜNDÜZ

BEKRİYYE

(bk. SİDDİKİYYE).

BEKRİYYE

(البكرية)

H. Ebû Bekir'in
ashabın en faziletlisi olduğunu
kabul edenlerle
onun soyundan gelenlere verilen ad
(bk. EBÜ BEKİR; İMÂMET; TAHDİL).

BEKRİYYE

(البكرية)

Bekir b. Uhtü Abdülvâhid
b. Zeyd'in mensuplarından
teşekkül eden bir fırka.

Bekir b. Uhtü Abdülvâhid'in yaşadığı yıllar kesin olarak tesbit edilememiştir. Bununla beraber Mu'tezile kelâmcılarından ünlü Nazzâm'ın (ö. 231/845) çağdaşı olduğu ve onun bazı görüşlerinden etkilendiği bilinmektedir. Zehebî, adını Bekir b. Ziyâd el-Bâhilî olarak kaydettikten sonra onun Abdullah b. Mübarek adına hadis uyduran bir yalancı olduğunu söyler.

Kaynaklar Bekriyye'yi müstakil bir fırka olarak ele aldıkları halde kurucusunun hayatı ve görüşleri hakkında fazla bilgi vermezler. Tesirleri ve mensupları konusunda ise hemen hiçbir şey zikretmezler. Günümüze intikal eden bilgilerden anlaşıldığına göre Bekriyye daha çok büyük günah (kebîre) problemi üzerinde durmuş ve büyük günah işleyenleri münafık saymıştır. Büyük günah işleyen (mürtekeb-i kebîre) namaz kılan birisi de olsa Allah'ı yalanlamış, şeytana kulluk etmiş, bu yüzden cehennemden en aşağı tabakasında kalmaya müstahak olmuştur. Adam öldüren bir kimsenin affedilmesi mümkün değildir. Yine onlara göre Cemel Vak'ası sırasında Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'in hareketleri İslâm'a aykırı olmakla birlikte bunlar Bedir Gazvesi'ne iştirak etmiş oldukları için affedilmişlerdir. Bekir'e göre küçük günahları işlemekte ısrar eden kimse büyük günah işleyenin durumuna düşer. Soğan ve sarımsak gibi yenildiği zaman mescide veya herhangi bir topluluğa gidilmesi yasaklanan şeylerin yenilmesi de haramdır. Bekir b. Uhtü Abdülvâhid kader konusunda Mu'tezile'nin görüşüne yaklaşıp yaklaşarak *istitâat**in kişiye fiilden önce bulunduğunu kabul etmiştir. Bununla beraber, "Allah bir insanın kalbini mühürlerse onun ihlâs sahibi olması mümkün değildir. Allah kıyamet gününde görülecektir; O kendisi için yaratacağı özel bir sûretle görülecek ve kullarına bu sü-

retle hitap edecektir" şeklindeki görüşleyle Mu'tezile'den farklı düşünmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Es'arî, *Maḳālât* (Ritter), I, 273-274; Bağdādî, *el-Farḳ* (Abdülhamid), s. 212-213; İsferyânî, *et-Tebşîr*, Kahire 1374, s. 98; Fahreddin er-Râzî, *İ'tikâdât*, s. 106; Zehebi, *Mizânü'l-i'tîdâl*, I, 345.

MUSTAFA ÖZ

BEKRİYYE

(البكرية)

Şazeliyye tarikatının
Vefâiyye kolunun

Ebü'l-Mekârim Muhammed el-Bekrî'ye
(ö. 994/1586)

nisbet edilen bir şubesi.

Kurucusu Ebü'l-Mekârim el-Bekrî aynı zamanda Sühreverdîyye, Ebheriyye ve Ekberîyye'den icâzetli olduğundan Bekriyye, anılan tarikatların silsilesini de ihtiva eder. Ebü'l-Mekârim el-Bekrî Hz. Ebû Bekir neslinden olup Ezher'de tefsir, fıkıh ve hadis okutmuştur. Bekrî'nin hayatını geniş şekilde anlatan Harîrîzâde (*Tibyân*, I, vr. 130^b-136^b) onun Hz. Peygamber'den bizzat aldığı *salât** ile babasına ait *Hizbül-feth* adlı *hizb**'i ve kendisine ait otuz altı beyitlik "el-Kasîdetü'l-lâmiyye"yi iktibas ederek, gece kalkıp namaz kıldıktan sonra bu kasideyi okuyanın duasının kabul edileceğini söyler (*Tibyân*, I, vr. 140^b; ayrıca bk. BEKRÎ, Ebü'l-Mekârim).

BİBLİYOGRAFYA :

Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 130^b-140^b; L. Rinn, *Marabouts et Khouan*, Alger 1884, s. 271; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 346; F. De Jong, *Turuq and Turuq-Linked*, Leiden 1978, s. 10; Lous Massignon — Tahsin Yazıcı, "Tarikat", *İA*, XII/1, s. 6.

YAKUP ÇİÇEK

BEKRİYYE

(البكرية)

Halvetiyye tarikatının

Şabâniyye kolunun Kutbüddin

Mustafa b. Kemâleddin el-Bekrî'ye

(ö. 1162/1749)

nisbet edilen bir şubesi.

Kutbüddin Mustafa b. Kemâleddin el-Bekrî'nin silsilesi Halvetiyye'nin Karabaşîyye kolunun kurucusu Karabaş Velî vasıtasıyla Şabâniyye tarikatına ulaşır. Halvetiyye tarikatının âdâb ve erkânını devam ettiren Bekriyye'nin evrâdî tarikatın kurucusu Mustafa el-Bekrî tarafından tertip edilmiştir. "el-Fethü'l-İkudsî ve'l-keşfü'l-ünsî" adını taşıyan ve seherde okunan bir vird ile sabah, kuşluk, öğ-

le, ikinci, akşam namazlarından sonra okunmak üzere ayrı ayrı virdler tesbit edilmiştir. Bu tarikatta birinci rekâtında Duhâ, ikinci rekâtında İnşirâh süresinin okunduğu sekiz rekâtlık kuşluk namazı kılınır. İkinci virdinden sonra manzum bir münâcât olan istiğfariyyeyi okumak tarikatın âdâbındandır (bu evrâd için bk. Harîrîzâde, I, vr. 160^a vd.). Bekriyye tarikatından Hifniyye, Kemâliyye, Ticâniyye, Derdîriyye, Feyziyye ve Sâviyye kolları meydana gelmiş ve bu tarikatlar Mısır, Kuzey Afrika, Suriye, Hicaz ve Yemen'de yaygınlık kazanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Harîrîzâde, *Tibyân*, I, vr. 140^a-170^a; L. Rinn, *Marabouts et Khouan*, Alger 1884, s. 271; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, IV, 123-125; *Tomar-Halvetiyye*, s. 82-83; Tevfik et-Tavîl, *et-Taşavvuf fî Mısr*, İskenderiye 1365/1946, s. 90-97; Ali İhsan Yurd, *Kutbüddin Mustafa Kemalüddin el-Bekrî-Siddikî Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1967, s. 22-24; F. De Jong, *Turuq and Turuq-Linked*, Leiden 1978, s. 7-50; Louis Massignon — Tahsin Yazıcı, "Tarikat", *İA*, XII/1, s. 6.

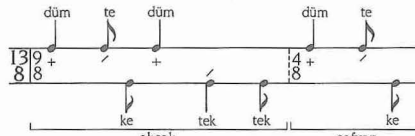

İRFAN GÜNDÜZ

BEKTAŞİ DEVR-i REVÂNİ

Türk mûsikisi usullerinden.

On üç zamanlı ve dokuz vuruşlu bir küçük usuldür. Bir aksak ile bir sofyanın birleşmesinden meydana gelmiştir. Şematik gösterilişi şöyledir:

Daha çok Bektaşî mûsikisinde ve nefeslerinde kullanıldığından bu adı alan usule bazı türkülerde de rastlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Arel, *Türk Musikisi*, s. 45; Öztuna, *TMA*, I, 104; Özkan, *TMNC*, s. 637-638.

ALÂEDDİN YAVAŞÇA

BEKTAŞİ MÜSİKİSİ

Bektaşî tarikatı toplantılarında
icra edilen mûsiki.

Esas geleneklerini Anadolu köy ve kasaba Aleviliğinden alan Bektaşî tarikatı törenlerinde icra edilen bu mûsiki Mevlevî mûsikisinden sonra en zengin tarikat mûsikilerinden biridir.

Alevîlik Orta Asya'daki eski Türk geleneklerinin uzantısıyla karışık olarak kasaba ve köy kesiminde yaşadığı hal-

de Bektaşîlik genellikle daha yüksek bir kültür seviyesinin hâkim olduğu şehirlerde yaygınlaşmıştır. Ayrıca şehir Bektaşîliği ile kasaba ve köy Bektaşîliği arasında klasik kültür-halk kültürü farklılığına bağlı değişiklikler görülmektedir. Bektaşîlik'te gerek törenlerin gerekse bazı davranış biçimlerinin Aleviliğin bir uzantısı olduğu şüphe götürmese de şehir Bektaşîlerinin mûsikisi, ortaya çıkış ve uygulanış bakımından Alevî mûsikisiyle bazı farklılıklar gösterir. Bunların başında üslup ve tavır farklılıkları gelir. Ancak Anadolu'da ve Balkanlar'da yaşayan köy Bektaşîlerinin mûsikisiyle Alevî mûsikisi arasında birbirinden ayırt edilemeyecek derecede benzerlikler bulunduğu muhakkaktır.

Bektaşîlik'te âyin-i Cem ve ikrar âyini tarikatın en eski temel âyinleri olma özelliğini taşımaktadır. Âyin-i Cem, tarikat mensuplarının bir araya gelerek beraberce icra ettikleri bir törendir. İkrar âyini ise tarikata kabul edilmesi uygun görülen kişilerin "yola giriş" merasimidir.

Gerek bu merasimler esnasında gerekse merasimlerin ardından tertip edilen sohbet ve muhabbet toplantılarında konularını Bektaşî edebiyatından alan deyiş, nefes, mersiye, mi'raclama (mi'râciye), nevrûziyye, düvâz imam gibi manzum türler bestelenmiş şekilleriyle icra edilir. Törenlerin son kısmında ise semah yapılır ve bu sırada gerek ritim gerekse melodik yapı bakımından uygun eserler okunur.

Bektaşî mûsikisinin en yaygın türlerinden ve en önemli unsurlarından biri olan nefesler Rifâilîk, Kâdirîlik, Halvetîlik vb. Sünnî tarikat mûsikisindeki ilâhilerden üslup, konu, melodi karakteri ve az da olsa usul bakımından ayrılır. Tarikatın kaideleri, yol büyükleri ve tasavvuf anlayışı gibi Alevîlik ve Bektaşîlik'le ilgili hemen her konuyu işleyen küçük usullerle bestelenmiş nefesler, beste olarak daha ziyade halk mûsikisinin etkisi altında kalmıştır. Bunu mersiye, nevrûziyye, düvâz gibi diğer türler için de söylemek mümkündür. Ancak kültür merkezleri ve onlara yakın bölgelerdeki şehir Bektaşîliğinde klasik Türk mûsikisi tesiri daha hâkimdir. Bir nefesin birkaç ezgiyle söylendiğine rastlamak mümkün olduğu gibi aynı bestenin değişik güftelerde tekrarlandığı da görülür. Nefeslerin ağır usullerle söylenelerine *oturak*, yürük usulle söylenelerine de *şahlama* denir. Şahlamalar "semah nefesi" olarak da bilinir.